

БЕЛАРУСКИ ГІСТАРЫЧНЫ ЧАСОПІС

4 (12) КАСТРЫЧНИК–ЛІСТАПАД–СНЕЖАНЬ

НАВУКОВЫ, НАВУКОВА-МЕТАДЫЧНЫ
ІЛЮСТРАВАНЫ ЧАСОПІС

Заснавальнікі:

Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь,
Інстытут гісторыі Акадэміі навук Беларусі,
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
Таварыства “Веды” Рэспублікі Беларусь

Выдаецца са студзеня 1993 г.
Выходзіць 1 раз у тры месяцы

Галоўны рэдактар Васіль Кушнер

Рэдакцыйная калегія:

Сымон Барыс
(рэдактар аддзела),
Міхась Бяч,
Пётр Брыгадзін,
Аркадзь Балькевіч,
Яніна Важнік
(адказны сакратар),
Валерый Галубовіч,
Анатоль Грышкевіч,

Пятро Драчоў
(мастацкі рэдактар),
Вікенцій Іванчык,
Барыс Капыскі,
Міхась Касцюк,
Уладзімір Коршук,
Уладзімір Кошалеў,
Леанід Лаўчук,
Аляксандр Міхальчанка,
Міхась Піліпенка,

Віталь Скалабан,
Мікола Сташкевіч,
Васіль Стражаў,
Сяргей Талароўяк
(рэдактар аддзела),
Алег Трусаў,
Канстанцін Украінец,
Пётр Шушыяк,
Язэп Юхо.

Рэдакцыйная рада:

Віктар Акуненіч,
Іван Багдановіч,
Хайм Бейлькін,
Аляксандр Вабішчэвіч,
Віктар Гайсёнак,
Надзея Ганушчанка,
Аляксандр Гужалоўскі,

Леанід Дзікіяроў,
Янка Запруднік (ЗША),
Фёдар Капунік,
Вячаслаў Каныцін,
Андрэй Каракін,
Іван Крэнь,
Уладзімір Лядысеў,

Аляксандр Лякотка,
Аляксей Літвін,
Марына Літвін,
Павел Лойка,
Анатоль Люты,
Антон Мірановіч
(Польшча),

Васіль Ракуць,
Уладзімір Сідарцоў,

Галіна Сяргеева,
Уладзімір Тугай,
Васіль Шайкоў,

Георгій Штыхаў,
Алег Явоўскі.

У склад рэдакцыйнай рады ўваходзяць
усе члены рэдакцыйнай калегіі.

Адрас рэдакцыі:
220030, Мінск, вул. Чырвонаармейская, б, пакой 30;
220072, Мінск, вул. Ф. Скарыны, 1.

Тэлефон: 22-35-81.

Выдавецтва “Польмя”
Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь.

Пацісана да друку 22.11.95.
Афсетны друк.
Фармат 84x108 1/32.
Ум. друк. арк. 10,92.
Умоўн. фарбаадбіткаў 12,6.
Ул.-выд. арк. 12,63.
Наклад 5 180 асобнікаў.
Зак. 1125.

Надрукавана з арыгінал-макета рэдакцыі
ў друкарні выдавецтва “Беларускі Дом друку”.
220013, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79.

*Увага! Пераносы некаторых слоў, а таксама некаторыя абазначэнні на
замежных мовах зроблены не па правілах граматыкі, а з улікам магчымасцей
камп'ютэрнай настольна-выдавецкай сістэмы.*

© “Беларускі гістарычны часопіс”, 1995.

З М Е С Т

“КРУГЛЫ СТОЛ”

Якім быць падручніку па гісторыі *(завочны “круглы стол” “Беларускага гістарычнага часопіса” і “Настаўніцкай газеты”)* ~ 5

ДЗЯРЖАВА І ПРАВА

Станіслаў Рудовіч Пошукі шляхоў да беларускай дзяржаўнасці (1917 г.) 30

З ГІСТОРЫІ АДУКАЦЫІ

Моніка Банькоўскі-Цюліг Студэнты і студэнткі з Беларусі ў швейцарскіх універсітэтах (XVI – пач. XX стст.) 50

Ганна Лаўровіч, Сяргей Серада Адукацыя на Беларусі ў апошняй чвэрці XVIII ст. 59

Васіль Шайкоў Полацкая езуіцкая акадэмія (1812–1820 гг.) 73

З ВАЕННАЙ ГІСТОРЫІ

Іван Басюк Навагрудскі “кацёл” 83

З ГІСТОРЫІ ДЫПЛАМАТЫІ

Алег Дзярновіч Метрыка ВКЛ аб адносінах Вялікага княства Літоўскага і Святой Рымскай імперыі 90

МУЗЕЯЗНАЎСТВА

Аляксандр Гужалоўскі Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі – у пошуках вытокаў 100

Джон Х. Брандлейн Роквудскі музей: шлях ад прыватнага маёнтка да прафіцыйальнага гісторыка-культурнага цэнтра 109

МЕТОДЫКА. ВОПЫТ

Васіль Ракуць Экзамен па гісторыі: праблемы і пошук шляхоў іх вырашэння *(IX клас)* 115

Ірына Тутай Конкурс-віктарына “Старажытная Беларусь” *(VI клас)* 126

Ганна Карнава Краязнаўчая алімпіада ў Рагачове 129

**Алег
ДЗЯРНОВІЧ**

Метрыка ВКЛ аб адносінах Вялікага княства Літоўскага і Святой Рымскай імперыі

Гісторыя кантактаў ВКЛ са Святой Рымскай імперыяй германскай нацыі* — гэта даволі складаная праблема, якая патрабуе глыбокага вывучэння. Карона (Польшча) імкнулася манапалізаваць адносіны з Заходняй Еўропай і выступаць там як ад свайго імя, так і ад імя Вялікага княства. Такое становішча было аформлена пэўным кампрамісам, заключаным, на думку літоўскага даследчыка А. Ніжэнтайціса, у 20-30-я гг. XV ст.¹.

* У савецкай гістарыяграфіі быў прыняты тэрмін "Свяшчэнная Рымская імперыя". Але лацінскаму арыгіналу "Sacrum Imperium Romanum" па-беларуску больш адпавядае "Святая Рымская імперыя".

ДЗЯРНОВІЧ Алег Іванавіч --
малодшы навуковы супрацоўнік
Інстытута гісторыі АН Беларусі.
Нарадзіўся ў 1966 г. у Мінску. Скончыў гістарычны
факультэт БДУ (1990 г.),
аспірантуру пры Інстытуце гісторыі АН Беларусі
(1994 г.). Працаваў археолагам
у Беларускам інстытуце рэстаўрацыі.
Сааўтар кнігі "Лёс Крэва" (Мн., 1993).
Мае публікацыі па гісторыі культуры, культуралогіі
і гісторыі беларуска-нямецкіх сувязей.

Польшча вымушана была падтрымаць тагачасную палітычную лінію ВКЛ у адносінах да Русі і яго прапанову аб пераносе Нямецкага ордэна ў рэгіён Дзікага Поля. За гэта Польшча атрымала магчымасць кантраляваць палітыку ВКЛ у Еўропе. Наяўнасць адзінага манарха рабіла такую сітуацыю легітымнай.

Калі дыпламатыя ВКЛ вяла непасрэдныя зносіны з Маскоўскай дзяржавай, Крымскім ханствам, Інфлянтамі, то Польскае каралеўства “спецыялізавалася” на Заходняй Еўропе. Але дыпламатычныя дакументы, важныя для абодвух бакоў, накіроўваліся ў Канцэлярыю як Каронную, так і Вялікага княства. Таму дакументы па адносінах са Святой Рымскай імперыяй, якія ўтрымліваюцца ў Метрыцы ВКЛ, акцэнтуюць увагу на тых праблемах, што непасрэдна тычацца Вялікага княства.

Для матэрыялаў, якія называюць “Літоўская Метрыка”, мы будзем выкарыстоўваць тэрмін “Метрыка Вялікага княства Літоўскага”, ці “Метрыка ВКЛ”. Ён паходзіць з першакрыніц — Рээстра 1623 г.², хоць, як адзначае беларускі гісторык Г. Галенчанка, больш дакладная назва гэтых дакументаў — “Кнігі гаспадарскай канцэлярыі Вялікага княства Літоўскага”. Дакумент пазначаны пісарскім запісам “Поселство от короля его м(и)л(о)сти до цесара с Кракова маршалком и писаромь Богушомь Боговитиновичемь м(е)с(я)ца июн(я) 5 дня инди(кта) 6”. Ён утрымліваецца ў кнізе запісаў № 7, якая мае назву “Книга справъ поселских так тежъ данинь и иныхъ листовъ поточныхъ за панованья короля его милости Жыкгимонта Старого, почавшы от року тисеча пятьсот шестого ажъ до року 1513, розныхъ дат писаные”.

Кніга змяшчае галоўным чынам “Пасольствы” і іншыя дакументы дыпламатычнага зместу. Паміж імі сустракаюцца групы актаў недыпламатычнага характару.

Пратограф* дакумента ўяўляе сабою своеасаблівую стэнаграму звароту пасла літоўскага маршалка і пісара Богуша Багавітыновіча да імператара Максімліяна I. Структурна вылучаюцца Пісарскі запіс, Пачатковы пракол і Асноўны тэкст.

Пісарскі запіс з’яўляецца маркерам стварэння так званай Новай Метрыкі — перапісвання, пачынаючы з сярэдзіны 90-х гг. першاپачатковых “кніг” Метрыкі³. Істотна, што менавіта ў гэтым Пісарскім запісе маецца дата пасольства: “Мсца июн Е дня инди в” — “М(е)с(я)ца чэрвеня 5 дня индыкта 6”.

* Пратограф — першакрыніца, першасны дакумент, які пакладзены ў аснову пазнейшага дакумента.

Пачатковы пратакол пачынаецца з інскрыпцыі (у далэным выпадку да імператара Максіміліяна), а не з інтытуляцыі, як у традыцыйных дыпламатычных актаў⁴.

Узаемаперамена гэтых структурных адзінак акта з'яўляецца спецыфічнай для дыпламатычнага дакумента ў перадачы пасольскай прамовы стэнаграмаю — дыпламатычны этыкет вуснай прамовы патрабаваў першай назваць асобу, да якой дакумент адрасаваны.

Асноўны тэкст падзяляецца на дзве часткі: выклад абставін справы (*Narratio*) і прапановы па сутнасці справы (*dispositio*). Першая частка асноўнага тэксту займае прыкладна 60% усяго аб'ёму дакумента, а другая частка — 35 %. Такія дыспропорцыі выкліканы складанасцю міждзяржаўных адносін ва Усходняй Еўропе, калі патрабавалася грунтоўнае тлумачэнне абставін спраў.

Храналогія першапачатковага тэксту. Лік гадоў у ім вядзецца па індэкцыйнаму цыкле. Даўжыня індэкцыёну вызначалася 15 гадамі, якія пазначаліся парадкавымі нумарамі ад 1 да 15 без указання нумара цыкла ў адносінах да нейкай зыходнай кропкі адліку. Па сярэднявечнай традыцы адлік індэкцыёнаў вёўся з 3 г. да н. э. Кніга запісаў № 7 Метрыкі ВКЛ датавана 1505—1513 г., але сустракаюцца дакументы па 1533 г. уключна⁵. Эпізодычна-тэматычны характар маюць адзінаковыя дакументы сярэдзіны XV ст. На перыяд 1505—1533 г. прыпадаюць наступныя індэкцыйныя цыклы — 100 (пачаўся ў 1497 г.), 101 (з 1512 г.), 102 (з 1527 г.). У дакуменце маюцца ўскосныя звесткі, якія дазваляюць вызначыць канкрэтны індэкцыйны цыкл. Узятце Смаленска маскоўскімі войскамі адбылося ў 1514 г.⁶ Паслом Жыгімонта ў Святой Рымскай імперыі з'яўляўся пан Богуш Багавітыновіч. Ён стаў пісарам літоўскім у 1508 г., а маршалам гаспадарскім — у 1511 г. Усё вышэйпрыведзенае дазваляе аднесці падзеі, якія адпостраваны ў дакуменце, да 101 індэкцыйнага цыкла — 1512—1526 г. Індэкт 6 сведчыць, што ліст Жыгімонта да Максіміліяна быў складзены ў 1518 г., тады ж адбылося пасольства. Пры пераводзе ліку па індэктах чысло дня не пераводзіцца⁷. У 1515 г. Б. Багавітыновіч у свіце караля і вялікага князя Жыгімонта прысутнічаў на Венскім кангрэсе⁸. Але відавочна, што дакумент можна звязваць з вядомым пасольствам лета 1518 г., калі Багавітыновіч удзельнічаў як прадстаўнік ВКЛ разам з польскім паслом Эразмам Цёлкам (Вітэліусам) у сейме імперыі ў Аўгсбургу. У гэтым жа пасольстве знаходзіўся і Мікола Гусоўскі. У “Описании документов и бумаг, хранящихся в Московском архиве министерства юстиции” да-

кумент ахарактарызаваны як “Посольство от короля Жигимонта к императору с обзором сношений, при участии императора, между королём и Московским великим князем о заключении мира и с указанием, что без возвращения великим князем Смоленска и других захваченных замков мир не может быть заключён”⁹.

Дакумент уваходзіць у блок дакументаў, прысвечаных адносінам ВКЛ з Крымам. Вылучаецца ён тэматычна, а таксама запісам, які ідзе перад наступным дакументам — “Справа писарева Коптева почалася у Кракове под леты божего нароженья тысяча пятсот месяца августа 11 день индикъ 6”. Далей ідуць дакументы па “крымскіх” справах. Папярэднім запісам аб пісары з’яўляецца запіс 1516 г. — “Справа пана Богушова у Вилни”. Гэта значыць, што дакумент быў складзены і ўнесены ў Метрыку непасрэдна падчас пісарства Б. Багавітыновіча.

Аналіз дакументаў прымушае закрануць і дыскусійнае пытанне тэрміна “кніга”. У дарэвалюцыйнай і савецкай расійскай гістарыяграфіі кнігі-копіі канца XVI ст. успрымаліся як дакладныя копіі “кніг” XV—XVI стст. Храналагічнае змяшэнне дакументаў розных відаў у адной кнізе-копіі пераносілася на кнігу, якая была сінхроннай часу з’яўлення дакументаў¹⁰. На падставе кніг-копій канца XVI ст. рабіліся высновы і адносна тэхналогіі працы ў канцэлярыі ВКЛ. Выразна гэта сфармуляваў публікатар Метрыкі І. Лапо, які выказаў гіпотэзу аб існаванні двух катэгорый першапачатковых кніг. Адны вяліся ў “звычайным месцы захавання метрыкі”, а іншыя, “якія яшчэ не запоўнены да канца, вазіліся за гаспадаром, і туды ўносіліся акты, якія здзяйсняліся на яго двары”¹¹. Даследчык Метрыкі М. Беражкоў сфармуляваў думку, што ў адну кнігу-копію Метрыкі напрыканцы XVI ст. перапісваліся некалькі першапачатковых кніг XV—XVI стст.

М. Беражкоў прапанаваў і зусім новыя падыходы ў крыніцазнаўчым вывучэнні Метрыкі — ён выказаў гіпотэзу, што ў чэрвені 1486 г. у канцэлярыі ВКЛ было пачата рэгулярнае вядзенне “кніг” па трох актуальных катэгорыях: “данин и судовых справ”, “аренд”, “посольств”. У тым жа 1486 г. былі складзены аналагічныя зборнікі дакументаў за папярэднія гады¹². Пастаяннае і рэгулярнае вядзенне “Пасольскіх кніг”, на думку М. Беражкова, пачалося ў 1492 г.¹³. Прааналізаваўшы “Пасольскія кнігі” за 1480—1486 гг. па метадыцы М. Беражкова літоўскі даследчык Э. Баніёніс прыйшоў да высновы, што “ў канцэлярыі ВКЛ дыпламатычныя дакументы ў 1480—1486 гг. капіраваліся

на асобных аркушах і ў "сшыткі". Галоўнае, яны збіраліся ў адным месцы і захоўваліся як больш-менш устойлівыя "адзінкі захавання"¹⁴. Э. Баніёніс выказваў меркаванне, што "кніга" — гэта паняцце, якое прадугледжвае форму справаводства ў канцылярыі ВКЛ (у супрацьвазе "стаўбцам"?). Але ўжо напрыканцы XV ст. (умоўна з 1480 г. — зыходзячы з прынцыпу захавання крыніц) у канцылярыі ВКЛ рэгулярна капіраваліся дакументы, г. зн. "вяліся" кнігі дыпламатычных дакументаў, якія канцылярыя атрымлівала і адпраўляла. Як адзначаў М. Беражкоў, дыпламатычныя акты ўносіліся ў кнігі "з адносна большаю паўнатаю", чым іншыя, якія фіксаваліся выбарачна ў залежнасці ад важнасці іх зместу¹⁵.

Дакумент, які разглядаецца, па сваёй сутнасці унікальны сярод тых дыпламатычных дакументаў, якія змешчаны ў Метрыцы і якія тычацца пераважна ўсходняй, паўднёвай і паўночнай знешняй палітыкі ВКЛ, а таксама адносін з Польшчаю. У кнізе запісаў № 7 ён адзіны па праблематыцы адносін са Святой Рымскай імперыяй. Дакументы дадзенага блока размешчаны ў пэўным храналагічным парадку. Гэта дазваляе меркаваць, што ў першапачатковых кнігах першай паловы XVI ст. усё ж вытрымліваўся пэўны парадак збірання дакументаў (слышвання, аб'яднання, капіравання) і што дакументы не захоўваліся ўросып.

Тыпалагічна дакумент належыць да своеасаблівага тыпу картулярыяў (копій), сумяшчае ў сабе і значныя рысы акта. Гэта тычыцца пераважна асноўнай часткі, а таксама пачатковага пратакола. Але ў пачатковым пратаколе адсутнічаюць такія істотныя для акта моманты, як інвакацыя* і салютацыя**. Зусім адсутнічае канчатковы пратакол. Затое менавіта пісарскі запіс указвае імя пасла, а таксама толькі там прысутнічае дата. Сярод вызначанай наменклатуры дакументаў дыпламатычнага характару ў Метрыцы¹⁶ дакумент не мае абсалютных аналагаў. Найбольш блізкі ён да пісьмовага звароту да кіраўніка іншай дзяржавы (саманазоў — "пасольства") з уключэннем элементаў запісу пасольскай прамовы, ад якой у тэксце дакумента захаваліся ўказанні на асобу пасла: "казал в(а)шой м(и)л(о)сти поведите". Гэты тып дакумента народжаны Метрыкаю ВКЛ, яе складанаю гісторыяй стварэння, збору, капіравання. Напрыканцы XVI ст. арыгінальныя дыпламатычныя дакументы перапісваліся не цалкам, дамінавала імкненне перадаць сутнасць зместу дакументаў,

* Інвакацыя — рэлігійнае прысвячэнне, якое выкарыстоўвалася ў старажытных дакументах. Як правіла, пачыналася словамі: "У імя адзінай і непадзельнай Святой Тройцы...".

** Салютацыя — формула прывітання з пажаданнямі ў дакументах. Да прыкладу: "Вітаю слаўнага Уладара...".

якія ўвайшлі ў так званыя “Пасольскія кнігі”. Мэта скарачанага капіравання — кампактна перадаць інфармацыю.

Дакумент сведчыць пра неаднаразовыя дыпламатычныя кантакты паміж каралём і вялікім князем Жыгімонтам і імператарам Максімільянам па справах ВКЛ, а канкрэтна — адносінах яго з Маскоўскай дзяржавай. Узгадваецца тут удзел у перамовах і дацкага караля. Асобна акцэнтуюцца ўвага на пасольстве Сігізмунда Герберштэйна. Пасля захопу ў 1514 г. маскоўскімі войскамі Смаленска актыўныя пасрэдніцкія місіі імперыі мусілі былі прывесці да сустрэчы паслоў літоўскіх і маскоўскіх на мяжы абедзвюх дзяржаў, “але бліжэй і дорыччя а бо и на границы для вновы миръ и покою выслати не хотеть”.

Дакумент сведчыць, што падчас пасольства Б. Багавітыновича 1518 г. у імперыю была вельмі акрэслена сфармулявана пазіцыя ВКЛ адносна галоўнай тады для Вялікага княства знешнепалітычнай праблемы — вяртання Смаленска. Да гэтага моманту імперскі пасол у Маскве барон С. Герберштэйн у 1517 г. ужо ўздымаў гэтую праблему. Летам 1518 г. імперскія пасланнікі Франчэска дэ Кола і Антоніо дэ Конці зноў закранаюць дадзенае пытанне і зноў безвынікова. Да праблемы вяртання Смаленска ВКЛ імперскія паслы звярнуліся і ў 1526 г.¹⁷ Пасля 1515 г. імперскія паслы не раз на працягу першай паловы XVI ст. рабілі спробы наладзіць сустрэчы літоўскіх і маскоўскіх паслоў на мяжы абедзвюх дзяржаў¹⁸. Гэтая ж праблема знаходзіць адлюстраванне ў нашым дакуменце. Тут таксама ўзгадваюцца падзеі, якія прывялі да паляпшэння адносін паміж Святой Рымскай імперыяй і ВКЛ — гэта перамога пад Оршай у 1514 г. і развал антыягелонскай кааліцыі, сустрэча Габсбургаў і Ягелонаў (Венскі кангрэс 1515 г.).

Такім чынам, дакумент у канцэнтраваным выглядзе фармулюе асноўныя пазіцыі ўзаемасупрацоўніцтва Святой Рымскай імперыі і ВКЛ, а таксама асвятляе гісторыю дыпламатычных адносін паміж імі ў першай трэці XVI ст.

Да крыніцазнаўчых высноў можна аднесці наступнае:

1. У Метрыку Вялікага княства Літоўскага сярод дакументаў па дыпламатычных сувязях дынастыі Ягайлавічаў са Святой Рымскай імперыяй германскай нацыі трапілі выбарачна дакументы ці іх часткі, якія непасрэдна тычыліся спраў ВКЛ.

2. Пры стварэнні копій дакументаў і ўнясенні іх у Метрыку выкарыстоўвалася скарачаная структура акта — адсутнічае або заключны пратакол, або пачатковы пратакол.

3. Адбываліся перастаноўкі ў пачатковым пратаколе з мэтай

акцэнтацыі асобы, да якой адрасаваўся дакумент. У дадзеным выпадку гэта быў імператар Святой Рымскай імперыі германскай нацыі — намінальны вярхоўны свецкі галава заходнехрысціянскага свету.

4. Асобнае значэнне мае пісарскі запіс, дзе часам можна знайсці дату першапачатковага дакумента.

5. Ствараецца новы тып дакумента, які сумяшчае ў сабе рысы акта (пісьмовага звароту да кіраўніка іншай дзяржавы — “Пасольства”) і запісу пасольскай прамовы.

6. Розніца ў шляхах, як трапілі дакументы канца XV ст. і пачатку XVI ст. у “Новую” Метрыку, сведчыць на карысць меркавання аб правядзенні напрыканцы XV ст. рэформы ў канцэлярыі ВКЛ, у выніку якой дакументы пачалі рэгулярна капіраваць у кнігі Метрыкі, а не проста захоўваць тэматычнымі блокамі.

¹ Nikzentaitis Alvydas. Programm der aussenpolitischen Handlungen Litauens im 14. Jh. und die Ergebnisse Ihrer Verwirklichung // *Lituanistica*, 1990, Nr. 3, S. 39—40.

² Голенченко Г. Я. Неизвестный реестр Метрики Великого княжества Литовского в собрании П. П. Дубровского // *Книга в Белоруссии: Книговедение, источники, библиография: Сб. статей.* Мн., 1981, с. 28.

³ Дашкевич Я. Р. О достоверности публикаций материалов Литовской Метрики по данному описанию Киевского замка 1552 г. // *Исследования по истории Литовской Метрики: Сб. научных трудов.* Т. 1. М., 1989, с. 158.

⁴ Пронштейн А. П. Исследование исторических источников // *Вопросы истории*, 1969, № 10, с. 94.

⁵ Описание документов и бумаг, хранящихся в Московском архиве министерства юстиции. Кн. XXI. М., 1915, с. XXIII.

⁶ Natanson Leski Jan. *Dzieje granicy Wschodniej Rzeczypospolitej.* Cz. 1. Lwów—W-wa, 1922, s. 109.

⁷ Методические рекомендации по изданию и описанию Литовской Метрики. Вильнюс, 1985, с. 19, п. 36.

⁸ *Polski Słownik Biograficzny.* Т. 11/1. Kraków, 1936, ss. 226—227.

⁹ Описание документов..., с. 116, № 16.

¹⁰ Пташицкий С. Л. Описание книг и актов Литовской Метрики. СПб., 1887, сс. 5, 25, 28.

¹¹ Лапо И. И. Великое княжество Литовское за время от заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория (1569—1586 гг.): Опыт исследования политического строя. Т. 1. СПб., 1901, сс. 401—404.

¹² Березков Н. Литовская Метрика как исторический источник. М.—Л, 1946, сс. 24—25, 96, 109, 146—149.

¹³ Там же, с. 118.

¹⁴ Банёнис Э. Д. К вопросу о генезисе посольских книг (1480—1486) // *Исследования по истории Литовской Метрики: Сб. научных трудов.* М., 1989, с. 76.

¹⁵ Бережков Н. Литовская Метрика как исторический источник, с. 5.

¹⁶ Методические рекомендации..., сс. 33—37.

¹⁷ Сборник Императорского Русского исторического общества. Памятники дипломатических сношений Московского государства с Польско-Литовским (1487—1533). Т. 35, ч. 1. СПб., 1882, с. 710.

¹⁸ Там же, сс. 371, 586; Russ Hartmut. Die Friedensverhandlungen zwischen Moskau und Polen-Litauen im Jahre 1537 // Jahrbucher fur Geschichte Osteuropas. Bd. 36. 1988, N. 2, S. 194; Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. Т. 2. СПб, 1848, сс. 248—249.

ДАКУМЕНТ

Поселство* от короля его м(и)л(о)сти** до цесаря с Кра/кова*** маршалком и писаромъ п(а)номъ Бо/гушомъ Боговитиновичомъ м(в)с(я)ца июн(я) / 5 дня инди(к)та 6/

Наяснеиши и нанепреможнииший м(и)л(о)стивый цесару. / Брат в(а)шое м(и)л(о)сти, пань мой м(и)л(о)стивый король, великий/ кн(я)зь его м(и)л(о)сть Жигимонт казал в(а)шой м(и)л(о)сти пове/дити, гкды ваша м(и)л(о)сти цесарский майстат на томь/ великом и славном и цадном зъеханые у Виденю/ былъ, его королевская м(и)л(о)сть, пань мой м(и)л(о)стивый,/ объявля ваше м(и)л(о)сти, яко пану а голове хрестиань/ской, иж неприютел его м(и)л(о)сти великий кн(я)зь московский, о/беспечивши его м(и)л(о)сть присегою своею и тверды мира/ писына вечный мир, которые был вчинил записы/ его м(и)л(о)сти по смерти брата его м(и)л(о)сти короля Олекъ/сандра, без всякое прычины не отповедне валку напро/тиевку его м(и)л(о)сти почал и замьки его м(и)л(о)сти погранич/ные обогнал и в небытности его м(и)л(о)сти пана нашего/ у Великомъ Князтве Литовскомъ замокъ его м(и)л(о)сти/ Смоленськ через здрату взял, и войско свое великоюй в зе/мелю насазу паньства его м(и)л(о)сти был послан. Где ж/ богъ справедливый, видечы справедливость его королевское м(и)л(о)сти, дал войско его наголову поразити, што ж/ в/же есть богу и вашей м(и)л(о)сти цесарскому майстату/ наша//****

а. 721 (722)*****

наша справедливость добре есть сведома,/ и ваша

* У адпаведнасці з археаграфіяй Метрыкі вынесена ў арыгінале над радком літара падкрэслена.

** Дужкі пазначаюць, што ў арыгінале дадзеная літара была прапушчана.

*** Знак / пазначае канец радка ў арыгінале.

**** Знак // пазначае канец ліста. Апошнія слова папярэдняга ліста паўтараецца ў пачатку наступнага.

***** У пагінацыі (нумарацыі) спачатку ідзе апошняя, агульнапрынятая нумарацыя, у дужках — ранейшая.

м(и)л(о)сти цесарский майстат тую нашу валку рачили/ взяти перед себе застановяючи, яко пань хрести/аньский, хотечи вгодити покой, иж бы ся межи намы/ кровь христианская не разли-
вала. Яко ж на оный чась/ виделося в(а)ш(о)е м(и)л(о)сти цар-
скому майстату, иж быхмо/ послов наших поолали за вашею
м(и)л(о)сти на то местцо, где/ и великого кн(я)зя московского
послы мяли у вашей м(и)л(о)сти/ быти, которы ж и наши послы,
будучы у в(а)шое м(и)л(о)сти це/сарского майстаоу у выспорку,
водле расказаня и мо/цы нашое ймь даное, давали и припу-
окали навырок/ в(а)шого цесарского майстату узнаня и вырче-
нье невин/ности его королевское м(и)л(о)сти. А затымь в(а)ша
м(и)л(о)сть це/сарский майстат на он час, черес писане листа
своего, и черес/ наши послы дали намь знати, иж поолы мо-
сковского./ которы были на он же час у в(а)шое м(и)л(о)сти, о
вырченъе/ справедливости межи нами перед в(а)шимь цесар-
ским/ майстатомь моцы и науки от своего господаря не/ мяли. А
потомь ся в(а)шой м(и)л(о)сти цесарскому майстату/ видела, иж
быхмо мы и великий князь московский пословь/ своихь с обу-
стронь послали на двор дацкого коро/ля его м(и)л(о)сти, где
быся мяло еднати пры высланю/ послов в(а)шое м(и)л(о)сти
межы нами о миру и о покою./ А в(а)ша м(и)л(о)сть цесарский
майстат вырозумявши от тох./ которую сторону справедливей-
шую мял словомь своим/ царскимь справедливый вырокь чи-
нити, для чого ж//

а. 722 (723)

и посла своего с тыми его послы до великого кн(я)зя Мо-
ско/вского в(а)ша цесарска м(и)л(о)сть послад, и московский на
слово/ и написанье вашое цесарское м(и)л(о)сти зволит а ни
при/ступити к тому не хотель. А затым в(а)шай м(и)л(о)сть
це/сарский майстатъ прислалъ к намь и к великому кн(я)зю/ мо-
сковскому посла своего пана Жигимоньта, да/ючи намь ведати,
которы паны хрестиянский/ промежку себе у валькахъ стояли,
тых вашь цесар/ский майстат згодиль и люди и соеди начяль.
Какь/ жо в(а)ша цесарская м(и)л(о)сти хотиль бы а, быхмо мы/ э
великимь кн(я)земь московскимь в мир и въ еднанье всту/пили.
Который жо посоль в(а)шого цесарского майстату/ пань Жиги-
моньтъ немалый, а долгий чась на/ Москви мешкаючи, доводил
того, а бы московский/ пословь своихь на местьце от в(а)шое
м(и)л(о)сти мено/ваное выслалъ, а бо черес него мир с нами
вчиниль./ И он на вашое цесарское слово пословь свох не
ре/кучи до дацкого королевства, але ближей и до/рычи, а бо и
на границы для вмовы миръ и по/кою выслатий не хотель. Але
на томь сталь ажь./ быхьмо и мы своихь до него в его землю по-
слали./ с которыми бы он при после в(а)шого цесарского
май/отату о миру и покою едналъ, где посоль/ в(а)шое цесар-

скоай м(и)л(о)сти пан Жыкгимонъть не/ однокрот к намъ писалъ,
велико жадаючы./ а быхмо//

а. 723 (724)

а быхъмо мы ку воли в(а)шой м(и)л(о)сти цесарскому май-
ста/ту вчинили и пословъ нашихъ въ его землю к нему по/слали.
Мы а чъ немючи того в обычай, а на болей/ будучы недей почат-
ку ласки б(о)жийе, аж намъ его/ светая м(и)л(о)сть над нимъ
звитеженъе даль, а к тому./ ведаючы его пана несправедливого
немили есмово/ ли, к нему пословъ нашихъ послати. Нижъ ли
дела/ючи напередъ богу милому покору, и чинечи в(а)шое/
м(и)л(о)сти цесарскому майстату ку воли, а хотячи аж/ быся вже
больший того кровь христианская/ не проливала, пословъ в его
землю к нему послали./ Есмо которыхъ жо пословъ нашихъ нема-
лый час в себе/ державши, розмовы з ними передъ в(а)шимъ
пос/ломъ цесарского майстату чынивши, и своими/ несправе-
дливими причинами, за которыми на/противку намъ валку по-
чала, отбываючы упор/ствомъ своим на вышей слово цесар-
скому майстату,/ с нами миру и в покою вчинити не хотель. А
тых/ городовъ нашихъ и волостей, которыи черес присягу з за-
писы свои несправедливе черес зраду/ по силу поступити ся
не хотель, яко ж пань/ Жыкгимонъть водле воли и науки вашего
це/сарско(го) майстату мир и покой межы нами еднал./ И в томъ
ся много працювалъ, што цно[тливо]му а до/брому рецеру а
раде в(а)шое м(и)л(о)сти прислушит./ иж што токъ долгимъ сво-
имъ мешканъемъ,//

а. 724 (725)

звычайо его несправедливого и в пору с тыхъ неспра/ведли-
выхъ причинъ его эрозумель, иж што теж на/шихъ пословъ, и
нашой справедливости, и о нахиленю/ воли наше ку покою для
нерозлива^ня крови хрести/аньское бачиль. Мни мамы иж того
его м(и)лость доста/точной и ширей в(а)шой м(и)л(о)сти цесар-
скому майстату опо/видиль, што ж в(а)ша м(и)л(о)сти цесарский
майстат рачъ по/розумет, то передъ себе взяти, естли намъ от-
чиз/на н(а)ша, замокъ нашъ Смоленскъ и иншии замъки./ кото-
рый онъ после присяги своей и записовъ неспра/ведливе по-
бралъ, и намъ назад в руки наши неприй/дут, тогда мы с нимъ
миръ а пакою вчинити на/ конецъ неможемъ. Але Б(о)га узе-
мши на помочь./ и свою справедливость с помоце, а с по-
радо(в) в(а)шого/ цесарского майстату, будемъ с нимъ дело
наше де/лати и отчизны наше доставати, сколько нам/ богъ
милый поможет./

НА РБ, КМФ – 18, воп. 1, спр. 7, аа. 720—724.